

KS. HENRYK MISZTAŁ

DUSZPASTERSTWO POLONII WŁOSKIEJ *

Migracja w czasach nowożytnych jest jednym z najbardziej znamienitych zjawisk życia ludzkiego. Wpłynęły na to różne i skomplikowane przyczyny natury historycznej, politycznej, ekonomicznej, a niekiedy nawet uczuciowej. Ocena tych czynników — zarówno subiektywnych, jak i obiektywnych — ich wpływu na rozwój migracji należy do nauk społecznych. Kościół zdaje sobie sprawę z konieczności roztoczenia opieki religijnomoralnej nad emigrantami. Stolica Apostolska przypominała szczególnie w ostatnich czasach, aby biskupi i kapłani poświęcali wiele uwagi duszpasterstwu wiernych przebywających na emigracji. W tej materii pap. Pius XII wydał 1 VIII 1952 r. konstytucję *Exul familia*¹, a Paweł VI w 1969 r. instrukcję *Pastoralis migratorum cura*². Polska emigracja należy do najliczniejszych na świecie i szacuje się ją na ok. 8 mln. Dlatego w Polsce bardzo dawno zajęto się sprawą duszpasterstwa emigracyjnego. Od r. 1928 działa Komisja Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Emigracyjnego³. Ośrodki duszpasterstwa polskiego powstawały poza granicami naszego kraju w zależności od liczby emigrantów, którzy osiedlali się w danym państwie. Niewielka grupa polskich emigrantów trafiła także do Italii.

1. POCZĄTKI POWOJENNEJ POLONII W ITALII

Polską emigrację w Italii stanowią w większości żołnierze II wojny światowej. Część ich wyemigrowała do innych krajów, zwłaszcza do Argentyny, Australii i Kanady, a pozostali założyli rodziny i pozostali na ziemi włoskiej. Początkowo mieli do pokonania wiele trudności, bo

* Artykuł ten został opracowany na podstawie materiałów przesłanych przez ks. Mariana Burniaka, obecnego duszpasterza Polonii we Włoszech.

¹ AAS 49:1952 s. 649-704.

² Tamże 61:1969 s. 601-603.

³ Szerzej na temat zob.: ks. Cz. Kamiński, *Duszpasterstwo na emigracji*. W: *Księga 1000-lecia katolicyzmu w Polsce*. T. 1. Lublin 1969 s. 639-663.

Włochy były — i są po dzień dzisiejszy — krajem eksportującym, a nie importującym siłę roboczą. Sami muszą walczyć z wciąż narastającym bezrobociem. Dlatego duża część polskich emigrantów opuściła Italię w poszukiwaniu pracy w innych krajach. W statystykach ruchu migracyjnego Italia zajmuje pierwsze miejsce, następne należą do Niemiec i Polski. Nic więc dziwnego, że ówczesne władze włoskie zastosowały wobec Polaków surowe ograniczenia w udzielaniu zezwoleń na pobyt stały i prawo do pracy. Włoszki, które wyszły za mąż za obcokrajowca, automatycznie traciły własne obywatelstwo, dzieląc trudny los męża emigranta. Niekiedy z tego powodu narastały konflikty, a z biegiem czasu — rozczarowania rodzinne i przeróżne kompleksy. Nowe, powojenne małżeństwa polsko-włoskie nie tylko zasiliły małą dotychczasową Polonię, ale przede wszystkim ją odmłodziły, nadając jej nowe oblicze i charakter narodowy. Na uwagę zasługuje fakt, że małżeństw czysto polskich w Italii jest niewiele. Natomiast małżeństwa polsko-włoskie najczęściej dlatego pozostają w Italii, że żony Włoszki przywiązują wielką wagę do związków krwi i do miejsca pochodzenia. Zdarzają się też często wypadki powrotu małżeństw mieszanych do Italii. Czynnikiem uczuciowym bowiem, nostalgia żony Włoszki za rodziną i krajem, jest najczęściej powodem, że Polacy zostawiają większe możliwości zarobkowe w krajach zamorskich i wracają do stron rodzinnych małżonki.

2. LICZBA I ROZMIESZCZENIE GEOGRAFICZNE POLONII

Obecnie Polonia w Italii nie przekracza 1500 osób. Większość rozproszona jest po całym kraju, z przewagą zamieszkiwania w części północnej i środkowej. Na północy bowiem ze względu na uprzemysłowienie są większe możliwości zarobkowe, lepsze warunki życia, możliwość znalezienia pracy zawodowej. Dlatego tylko mniejszość osiedliła się na południu, gdzie żyje w warunkach dość trudnych. Na terenie Italii jest 9 większych skupisk polskich: w Arezzo, Florencji, Forli, Lecce, Loretto, Mediolanie, Neapolu, Sansepolcro i Turynie. W samym Rzymie mieszka ok. 300 rodzin.

3. SYTUACJA MATERIALNA

Ogólnie biorąc, sytuacja materialna tutejszej Polonii nie należy do łatwych, a w niejednym wypadku można mówić o nędzy. Stwierdzenie to odnosi się szczególnie do osób starszych, niezdolnych do pracy z po-

wodu inwalidztwa lub podeszłego wieku. Przeciętny wiek większości emigrantów waha się od 50 do 60 lat. Można to łatwo wytłumaczyć: od II wojny minęło już 30 lat, a potomstwo nielicznej Polonii przedwojennej także osiąga podobny wiek. Społeczność polska we Włoszech jest bardzo różnorodna pod względem wykształcenia i zatrudnienia. Niektórzy z emigrantów bezpośrednio po wojnie uzyskali tytuły naukowe czy zawodowe, potrafili w poszczególnych działach produkcji zdobyć intratne stanowiska i dzięki dużej zaradności założyli nawet własne przedsiębiorstwa. Duża część zatrudniona jest w przemyśle, handlu i rzemiośle, niewielu jest właścicielami gospodarstw rolnych. W wyuczonych zawodach pracuje ok. 350 osób. Duża jest liczba nie zatrudnionych, a przy dzisiejszym kryzysie ekonomicznym i wzroście bezrobocia trudno patrzeć optymistycznie i mieć nadzieję na polepszenie warunków ich życia. W ogólnym przekroju można podzielić tutejszą Polonię na pracowników umysłowych (40%) i fizycznych (60%).

4. OPIEKA RELIGIJNA NAD POLAKAMI

Bezpośrednią opiekę duszpasterską nad Polonią włoską przez wiele lat sprawował bp Władysław Rubin, a po nim bp Szczepan Wesoły. Z ramienia bpa Rubina funkcję duszpasterza wśród Polonii od r. 1959 sprawował M. Kowalczyk TChr, a od 1970 r. funkcję tę powierzono Marianowi Burniakowi TChr. Cała Italia stanowi jedną parafię personalną. Duszpasterz Polaków we Włoszech mieszka przy Centralnym Ośrodku Duszpasterstwa Polskiego i jest wicerektorem kościoła Św. Stanisława Biskupa w Rzymie. Tam też odprawia msze św. we wszystkie niedziele i święta. Kościół Św. Stanisława Biskupa — oddany przez Grzegorza XIII kard. Stanisławowi Hozjuszowi w 1578 r. — jest jednym z najcenniejszych zabytków polskich w Rzymie. Poza tym stanowi ośrodek polskiej kultury i mowy. Na wszystkie uroczystości kościelne i narodowe zjeżdżają się do tego kościoła Polacy nie tylko z Italii, ale również z innych państw. Po bpie Gawlinie rektorem tegoż kościoła został bp Rubin, który doprowadził do całkowitego odnowienia jego murów i przyległego hospicjum. Kościół pod względem zabytków sztuki jest niezmiernie bogaty, a jego wnętrze zdobią polskie pamiątki z różnych epok. Po każdej mszy św. niedzielnej lub świątecznej w sali przykościelnej zbierają się Polacy, by zaczerpnąć trochę ducha polskiego i odetchnąć atmosferą polskości. Od czasu do czasu mają możliwość wysłuchania referatów i odczytów w języku polskim, wygłaszanych przez polskich uczonych, poetów czy pisarzy, którzy przyjeżdżają tutaj z kraju i z zagranicy. Zebrania te jednoczą Polonię włoską i pozwalają na wymianę zdań o kraju ojczystym,

a także są ważnym czynnikiem utrzymania ducha polskiego zarówno wśród Polaków świeckich, jak i przeróżnych polskich zgromadzeń zakonnych, które posiadają swoje domy w Rzymie. Warunki pracy i trudności duszpasterskie w Wiecznym Mieście podobne są do duszpasterstwa w innych ośrodkach emigracyjnych, gdzie żyją Polacy. Poza mszą św. i zebraniem w sali przykościelnej duszpasterstwo Polonii rzymskiej ogranicza się do odwiedzania chorych w szpitalach i domach, pomocy duchowej i materialnej potrzebującym, a także do różnych form posług kapłańskich. Rola duszpasterza polskiego jest na emigracji bardzo ważna, gdyż oprócz pełnienia funkcji kapłańskich powinien on rozumieć problemy życia emigracyjnego, umieć je rozwiązać i dotrzeć do wszystkich. Polskiemu kapłanowi przyświeca zawsze świadomość, że Polak potrzebuje polskiego księdza, aby mógł utrzymać się przy wierze i nie zatracić swojej polskości.

Poza Rzymem duszpasterska opieka polskiego kapłana dociera głównie do 9 wspomnianych ośrodków emigracji polskiej w Italii. Duszpasterz Polaków we Włoszech dwa razy do roku z okazji uroczystości Bożego Narodzenia i Wielkanocy odwiedza wszystkie skupiska polskie na prowincji. Miejscowa Polonia gromadzi się w zamówionym uprzednio kościele włoskim na mszę i nabożeństwa. Poza tym kontakt kapłana polskiego z Polonią podtrzymywany jest przez indywidualne odwiedziny i korespondencję. Frekwencja na tego rodzaju spotkaniach jest różna, w zależności od liczby rodzin polskich zamieszkałych na danym terenie. Wierni chętnie korzystają z posług religijnych i przystępują do sakramentów.

5. ROLA DUSZPASTERSTWA EMIGRACYJNEGO W UTRZYMANIU POLSKOŚCI

Dzieci emigrantów poddane są obiektywnym i nieuchronnym procesom integracji z miejscowym społeczeństwem. Procesy te są naturalne i w części zrozumiałe. Ich konsekwencją jest powolne zapominanie języka narodowego, zatracanie świadomości narodowej i przyjmowanie nowej. Choć w większości dzieci emigrantów nie znają dostatecznie języka polskiego, to jednak czują się związane z Polską i wykazują czynną miłość do ojczyzny swego ojca. Zewnętrzными przejawami tej świadomości narodowej jest uczestnictwo w obchodach świąt religijnych i narodowych, a także wybór tematyki polskiej w pracach dyplomowych. Ośrodkami polskości w Italii są niewątpliwie: Papieski Instytut Polski, Kolegium Polskie, Kościelny Instytut Studiów Historycznych, Ambasada Polska, polskie misje konsularne, kulturalne i handlowe. Dużą rolę w utrzymaniu narodowych tradycji polskich odgrywają polscy zakonnicy i zakon-

nice polskiego pochodzenia, przebywający w swych domach zakonnych w Rzymie oraz polscy studenci odbywający studia specjalistyczne w Italii. Coraz więcej polskich księży pracuje także w różnych dykasteriach kościelnych. Jednak rola duszpasterza emigracyjnego w utrzymaniu polskich tradycji i świadomości narodowej jest niezaprzeczalna. Bezpośrednie spotkania Polaków między sobą oraz spotkania z duszpasterzem Polakiem służą pogłębianiu znajomości języka polskiego, polskich tradycji i kultury. Wspólna modlitwa w języku ojców, msza z polskim kazaniem, śpiew pieśni wielkanocnych, kolęd i pieśni narodowych, rozmowy z żołnierzami spod Monte Cassino są czynnikami podtrzymującymi więź Polonii włoskiej z ojczyzną.

Pap. Paweł VI w motu proprio *Pastoralis migratorum cura* napisał o duszpasterstwie emigracyjnym:

[...] duszpasterstwa tego nie można skutecznie uprawiać, jeżeli równocześnie nie uwzględni się należycie spuścizny duchowej i kultury umysłowej właściwej emigrantom, w czym doniosłą rolę odgrywa ojczysty język, za pomocą którego wyrażają oni swoje myśli, swoją mentalność i swoją religijność⁴.

POLISH PRIESTS IN ITALY

Summary

Polish immigrants in Italy, mostly veterans of the Second World War total c. 1,500 settled in nine centers such as Rome, Arezzo, Florence, Forli, Lecce, Loretto, Milan, Naples, San Sepolcro and Turni. In Rome alone there live c. 300 Polish families. Among the immigrants aged 40-60 there are c. 60 per cent of blue collar workers and c. 40 per cent of white collar workers. They constitute a single personal parish cared for by Bishop Szczepan Wesoły who is represented by Father Marian Burniak.

In Rome the Polish priest says masses and conducts services, preaches and confers in the Polish language at St. Stanislaus' Church at 15, via Botteghe Oscure. He also meets his flock at the parish hall every Sunday. Personal contacts of the priest and his parishioners take the form of not only visits at home, work or hospital but correspondence as well. Other centres are visited by the Polish priest a few times a year.

Apart from advantages of religious nature, labours of the Polish priest in Italy contribute to the cultivation of the Polish language, culture and customs, and prevent integration of Italian Poles into the local society.

⁴ AAS 61:1969 s. 601-603.